

ШКОЛА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ – 2023

Виклики. Рішення. Пріоритети





Проект реалізовано ГО “Платформа прав людини”
за фінансової підтримки United Nations Democracy Fund (UNDEF).

◀ Про проєкт



► ЛЕСЯ ГАНЖА

головна редакторка онлайн-медіа
«Доступ до правди», військовослужбовиця ЗСУ

«ШКОЛА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ»: ПРОЄКТ, ЯКИЙ ТРИВАТИМЕ

Проект «Школи громадянської журналістики» був одним з ключових для розвитку сайту «Доступ до правди». Його ідея виникла під час аналізу контенту сайту, тих запитів, які надсилали користувачі платформи.

Ми чітко побачили дві проблеми. Низька правова грамотність – люди плутали запити і звернення до органів влади, не розуміли, хто є належним розпорядником тої чи іншої інформації, низька ефективність використання отриманої інформації: люди не розуміли, що далі робити з отриманими даними, крім як опублікувати їх в особистих блогах та на сторінках соцмереж.

Ми ці проблеми позначили: «Як отримати?» і «Як опублікувати?».

Тоді ми запропонували проєкт, який надавав унікальні можливості: відточити навички роботи з інструментом доступу до публічної інформації («Як отримати?») та надати майданчик, де б громадянські журналісти могли підготувати й опублікувати свої журналістські розслідування («Як опублікувати?»).

Проект передбачав унікальні можливості співпраці одразу з двома менторами – ментором-юристом та ментором-редактором.

Менторами в цьому проєкті стали юристи – найкращі юристи України, які захищають право на доступ до публічної інформації, – Ольга Вдовенко, Микола Гринишак, Євген Воробйов та Олексій Кабанов.

Редакторський супровід надали Отар Довженко й Інна Гадзинська – потужні редактори, які співпрацюють із таким якісними журналістськими виданнями, як «Детектор медіа» та «Тексти».

Цей проєкт став проривним і для сайту «Доступ до правди», оскільки збагатив його контент цікавими розслідуваннями з усієї України, а співпраця з авторами, які пройшли «Школу громадянської журналістики», триває й по завершенні курсу.

**► ДМИТРО ГАЛУШКО**

Активіст і громадянський журналіст Дмитро Галушко намагався спинити руйнування археологічної пам'ятки “Белюхова могила” у Підгородненській громаді на Дніпропетровщині, яке за документами називалось “науковим дослідженням”, а на ділі забезпечило вільну площу для спорудження парковки біля готельного комплексу. Протягом восьми місяців активісти та працівники органів місцевого самоврядування спрямували десятки запитів в різні інституції, стежили за відкритими провадженнями у відповідних органах, писали скарги, залучали медіа та громадськість, щоб привернути увагу до цієї ситуації. У своїй публікації для “Доступу до правди” Дмитро розповів хронологію руйнування культурної пам'ятки, показав обман і байдужість посадовців у їхніх відповідях на запити і зафіксував “схему”, як можна “прикритись наукою” задля цілком корисливих намірів.

■ Читати:**НАТАЛІЯ КЛИМЕНКО ◀**

Грунтовне розслідування про “каштанову справу” провела громадянська журналістка Наталія Клименко з Первомайська, що на Миколаївщині. На одній з центральних вулиць міста - Одеській - почали всихати десять каштанів. Решта ж каштанів в місті почуваються добре, що спонукало замислитись, чи не був причиною хвороби дерев злий умисел? Журналістка взяла коментарі щодо ситуації у міськраді, управлінні ЖКГ, держекоінспекції, у підприємця, навпроти закладу якого засихають дерева, спонукала посадовців до розслідування, привернула до теми увагу містян. Винних поки не знайшли, але історія, опублікована у виданні “Гард.Сіті”, захоплююча і варта прочитання.

**■ Читати:**



📖 Читати:



► ОЛЕКСАНДР ПИЛИПЕНКО

Бердянська міська військова адміністрація працює в екзилі через тимчасову окупацію міста росією. Та чи працює, що робить і як мешканці Бердянська можуть скontaktувати з своєю владою? За допомогою інформаційних запитів місцевий активіст та громадянський журналіст Олександр Пилипенко взнав, чим займалась адміністрація від дня утворення і до кінця квітня 2023 року. Результатом стала чітка і практична публікація у місцевому виданні “Лока-тор.Медіа”, з якої можна взнати про бюджет Бердянської МВА та статті його витрат, активність комунікації влади з населенням та як записатись на прийом до посадовців адміністрації.

ТЕТЯНА КАТАЛЕВСЬКА ◀

Громадянська журналістка Тетяна Каталевська дослідила тему відбору присяжних до харківських судів. Вона намагалась з'ясувати, хто саме і за яким принципом формує списки присяжних, але відповіді від різних інстанцій суперечили одна одній. Розслідування Тетяни Каталевської залишає по собі безліч питань, як щодо прозорості критеріїв відбору, так і щодо змоги стати присяжним пересічному небайдужому громадянину, який відповідає всім критеріям щодо цієї позиції. Журналістка припускає, що, з огляду на це, можна вважати, що присяжними стають “свої”, які можуть забезпечити ухвалення вигідного рішення, що очевидно порушує закон.



📖 Читати:





📖 Читати:



► ВЕРОНІКА ХОРОЛЬСЬКА

Громадянська журналістка із Запоріжжя Вероніка Хорольська темою власного розслідування обрала ситуацію з відбудовою двох багатоквартирних будинків, зруйнованих російською ракетою. Ракета влучила в будинки на початку жовтня 2022 року, тож журналістка вирішила взяти, як просувається справа з їх відновленням через рік, адже десяткам родин доводиться жити у тимчасовому житлі, в родичів та друзів. Результати розслідування яскраві - відбудова йде, але повільно, перспективи її невідомі, вже виявили суттєву переплату за будматеріали, а забудовник, який виконуватиме роботи, має в своїй історії немало "плям на репутації".

КАТЕРИНА ТЯГЛО ◀

Катерина Тягло провела дослідження того, як вимушені переселенці адаптуються до нового життя в громадах на Вінниччині. Як науковиця Катерина Тягло описала, якими є родини вимушених переселенців, що їх турбує, яким вони бачать майбутнє і чого прагнуть. Виявилось, що мешканці Харківщини, Донецька, Рубіжного радо жили би у селі, але прагнуть мати не тимчасовий, а постійний прихисток. Придбати самостійно будинок в селі чи навіть орендувати на тривалий термін може далеко не кожна родина, тим більше переселенці, які втратили свої попередні статки, роботу та соціальний капітал. Вони мають конституційне право отримати землю в користування, подавши заяву на вільну ділянку. Але на практиці все складно, оскільки доступ до земельних реєстрів під час воєнного стану закритий, і знайти умовно «нічийну» землю, щоб отримати безоплатно чи придбати пересічному громадянину, непросте.



📖 Читати:





► ВІКТОРІЯ СОЛОДУХІНА

Активістка та громадянська журналістка Вікторія Солодухіна з Дніпра системно працює з темою пошуку зниклих безвісти і полонених. Її дослідження у популярній формі розповідає про велику міжнародну організацію, яка працює з цією темою, але у пошуки безвісти зниклих українців не задіяна, - Міжнародну комісію з питань зниклих безвісти. Чому не задіяна? Бо різні українські інституції мають укласти з нею угоди, але ще не завершили цей процес. Вікторія Солодухіна пояснює, чому така співпраця та експертиза міжнародної організації дуже важлива для України в час війни. Найсильніший момент публікації - історія матері, яка шукає свого безвісти зниклого сина, пропри те, що їй віддали начебто його тіло. Мати заперечує, що це його тіло, бо звільнені з полону підтверджують, що бачили його живим вже після передачі тіла матері.

📖 Читати:



ЗОРЯНА БОДЯЛОВА (ШАЙНЮК) ◀

Громадянська журналістка з Ковеля Зоряна Бодялова у своєму дослідженні поцікавилась роботою комунального підприємства, що спеціалізується на стерилізації безпритульних тварин. Через запити журналістка проаналізувала структуру витрат підприємства протягом кожного з семи років його існування. Розслідування викликало бурхливий резонанс в громаді та палке обговорення у соціальних мережах. Журналістка навіть зазнала хвилі хейту всього лиш за те, що намагалась проінформувати громаду про існування міської програми безкоштовної стерилізації безпритульних тварин і привернула увагу до факту, що в структурі витрат КП головну частку становлять зарплати персоналу.



📖 Читати:



**▶ ОЛЬГА ГОЛОВКО**

Ольга Головка підготувала матеріал для «Громадського», у якому розслідувала ситуацію з правовим регулюванням операцій з криптоактивами в Україні, а також з потенційними і реальними наслідками відсутності чіткого законодавства у цій сфері. Справа в тому, що держава офіційно почала приймати пожертвування та донати на армію на криптогаманці. Інструмент дієвий, приносить багато коштів державі на підтримку боротьби проти агресора. Але як це працює, чи достатньо прозорі такі операції, хто надає доступ до гаманців і хто його має, хто понесе відповідальність, якщо доступ буде втрачено, та в чому приховані загрози ситуації - розбиралась Ольга Головка.

📖 Читати:**НАЗАРІЙ ВІВЧАРИК ◀**

Рациональна і продумане витрачання бюджетних коштів на благо громади - ось тема розслідування журналіста черкаського видання "ПроЧерк" Назарія Вівчарика. У своєму матеріалі журналіст розповів, на чому можуть заробляти лікарні і пояснив, як функціонує сьогодні система охорони здоров'я в Україні. Крім того, публікація має велику практичну цінність для мешканців Черкащини, бо журналіст в ній проаналізував за допомогою запитів, які ж медичні послуги та лікарські засоби можуть безкоштовно отримати відвідувачі різних лікарень в Черкаській області.

**📖 Читати:**

**► МАРГАРИТА ПРИЙМАЧУК**

Волинська громадянська журналістка Маргарита Приймачук намагалась розслідувати, чи є російське громадянського у настоятеля Низкиницького монастиря Вікентія. Адже цей священослужитель представляє церкву Московського патріархату, починав свою кар'єру в росії, частенько туди їздив, та і прихожани, лояльні до священника, стверджували, що він і досі має російське громадянство. Однак ані Служба безпеки України, ані Державна міграційна служба не надали інформації про громадянство архимандрита Вікентія. Тож розслідування триває.

 Читати:**ОЛЕНА МУДРА ◀**

Журналістка із Закарпаття Олена Мудра звернула увагу на потенційну загрозу від забудови Карпат вітропарками. Адже вже на етапі дослідження вітру компанії, які отримали дозвіл від місцевих громад на встановлення метеологічних щогл, проклали через заказник дорожку, пошкодили там дерева і чорничники на полонинах. Хто саме планує спорудити вітропарки в Карпатах, чи законно це і якими можуть бути негативні наслідки такої економічної діяльності, а також як функціонують вітропарки у світі - про це усе у ґрунтовному дослідженні теми від Олени Мудрої. Крім того, журналістка поспілкувалась з експертами, що працюють у сферах розвитку та охорони довкілля у вітроенергетичних проєктах, оскільки має сподівання, що їхні зауваження можуть сприяти налагодженню діалогу, якого на сьогодні немає.

 Читати:



📖 Читати:

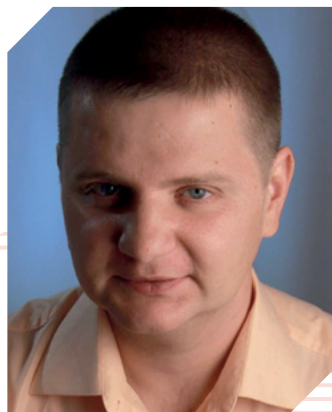


► В'ЯЧЕСЛАВ ПАВЛЕНКО

Громадянський журналіст В'ячеслав Павленко з Шостки, скориставшись інструментом запити, розповів захоплюючу історію про двох молодих чоловіків, які несподівано вирішили вивчитись на... бджолярів у Гадяцькому аграрному ліцеї. Молоді люди є досить впізнаваними персонами у Шостці, тож це і привернуло увагу журналіста, бо ж виглядало, наче через денну форму навчання вони хочуть отримати відстрочку від мобілізації. А далі були запити, які відкривали щоразу щось цікаве - то початок навчального року в березні, а не вересні, то повідомлення, що навчатись їм ще 18 місяців, а не 4. Історія чудова і закінчилась торжеством справедливості - фіктивних майбутніх бджолярів відрахували.

РОМАН НАЗАРЕНКО ◀

Свердловину у Костянці в Канівській громаді було відремонтовано за гроші місцевих підприємств і підприємців у лютому 2023 року. Проте проблему з водопостачанням це не розв'язало: у домівках людей тече вода поганої якості. Як і до ремонту, до людей, які живуть на віддалених вулицях, вода не доходить. Та й, схоже, вартість робіт була вищою від середньоринкового рівня цін. Хто і за скільки провів ремонт і чому його результати не вирішили проблему з водою, розслідував журналіст з Канева Роман Назаренко.



📖 Читати:



**► ВІКТОРІЯ ГЛАМАЗДА**

Використовуючи дописи з соцмереж, сторінки щоденників та записів, запити та матеріали свідчень очевидців, громадянська журналістка з Чернігова Вікторія Гламазда реконструювала, як відбувалась окупація села Велика Дорога на Чернігівщині. Журналістка проаналізувала усі наявні дані і описала в тексті-розслідуванні, які злочини вчинили росіяни в цьому селі, та, ймовірно, хто саме з окупантів причетні до вбивств та руйнувань тут. Цей матеріал допомагає звузити коло російських військових, що перебували в конкретному селі, та з більшою ймовірністю встановити конкретних людей, які безпосередньо вчиняли воєнні злочини. Саме ж розслідування є ще одним кроком, що наближує притягнення російських військових до відповідальності за вчинення воєнних злочинів.

 Читати:**ОЛЕГ БУЛАШЕВ ◀**

Журналіст “Кременчуцької газети” Олег Булашев успішно попрацював із запитами, підготувавши розслідування соціального спрямування про те, що справді турбує кожного у місті. У своєму матеріалі він намагався отримати інформацію про наявність і стан укриттів у школах та садочках міста, бо безпека дітей завжди в пріоритеті для їхніх рідних зокрема і суспільства загалом. Більше того, журналісти разом з батьками спонукали міську владу робити споруди цивільного захисту в закладах освіти. Ситуація змінилась на краще після півтора місяців тиску громадськості на владу, однак це доводить, що активна і небайдужа громада може змінювати своє місто на краще.

 Читати:

«Мій шлях у Школі громадянської журналістики був непростим. Тричі подавала заяву на участь. Не маючи попереднього досвіду в написанні статей та розслідуванні, я обрала складну тему. Проте задля досягнення мети я написала десятки запитів, заяв, скарг. Невідступно шукала нові способи докопатися до правди. Навіть була змушена викликати наряд патрульної поліції! Але всупереч постійним перешкодам в отриманні інформації, завдяки підтримці Євгена Воробйова та Отара Довженка, моє розслідування має закінчений вигляд на сайті «Доступ до правди».

Щиро вдячна менторам, керівництву проєкту за надання можливостей пройти довготривале навчання та опублікувати результати роботи.

Окремо дякую United Nations Democracy Fund (UNDEF) за підтримку проєкту «Посилення громадянської журналістики в Україні» та розвиток громадянської журналістики в Україні.

Безперечно, в питаннях, яких я торкнулася, ставити крапку зарано. Отже, продовжую працювати та починаю новий виток розв'язання проблем функціонування судової влади в Україні. Сподіваюсь і надалі на підтримку команди ГО «Платформа прав людини» та плідну співпрацю».

► **ТЕТЯНА КАТАЛЕВСЬКА**

«Разом з експертами ми змогли виявити проблеми на рівні ДБН і зараз працюємо з експерткою, яка може допомогти отримати людям сертифікати за зруйноване житло».

► **ВЕРОНІКА ХОРОЛЬСЬКА**

«Вдячна цьому проєкту за професійну підтримку в дослідженні непростої теми криптофонду. Як медіаторка я добре усвідомлюю цінність проговорення своїх потреб та інтересів. Для мене було важливо зрозуміти рівень прозорості роботи криптофонду, який збирав кошти на підтримку України по всьому світу. На деякі питання вдалось знайти відповіді, а деякі ще потребують виявлення додаткових фактів. Вірю, що започаткована дискусія матиме свій розвиток та створить прозорий механізм розподілу криптодонатів. А поки закликаю впевнено звертатись із запитам до державних органів та установ. Адже заявити про нестачу інформації - це започаткувати шлях до порозуміння».

► **ОЛЬГА ГОЛОВКО**

«За участі в Школі громадянської журналістики я отримав нові знання та навички щодо підготовки інформаційних запитів, перейняв досвід менторів. Дякую за можливість взяти участь».

► **ОЛЕКСАНДР ПИЛИПЕНКО**

«Громадського резонансу моя стаття ("Земля для людей") не викликала, але є і позитивний бік - вже після написання статті і публікації її на сайті "Доступ до правди" отримала відповідь від ОТГ про наявність земельних ресурсів (якщо коротко, то зміст такий: "так, в ОТГ землі для використання є, але під час воєнного стану не надаються"), а також і відповідь від інших державних структур про наявність відповідного законодавства у сфері землекористування (якщо коротко - запит був переданий у інші держ. органи). Тому вважаю, що робота була проведена не даремно, а навіть локальний зворотній зв'язок від ОТГ свідчить про можливість подальшого врегулювання питання (надання землі переселенцям у сільській місцевості).

Зацікавлена у подальшій розробці цієї теми, тому зараз вивчаю інші законопроекти щодо землекористування і планую публікацію ще одного матеріалу, оскільки відміна виплат на проживання деяким категоріям ВПО з 1 березня знову активізує питання "з чого жити" тим переселенцям, які працевлаштовуються у сільських громадах не мають.

Навчання в "Школі" дозволило мені виявити проблемні точки у моєму дослідженні і в подальшому (сподіваюсь) працювати якісніше на благо громади і країни.

► КАТЕРИНА ТЯГЛО

«Одразу після публікування моя робота викликала дискусію в соцмережі.

Це показало, що тема актуальна для мого міста. На жаль, довелося пропустити через себе багато негативних коментарів...

Тришки пізніше, після виходу публікації, отримала нові дані для продовження розслідування: за моєю скаргою Уповноважений ВР з прав людини змусив комунальне підприємство розкрити імена своїх працівників. Чому я не опублікувала цю інформацію? Якщо відверто, я злякалась. Побоялась негативу на свою адресу.

Додам, що навіть зараз, коли пройшло стільки часу після виходу публікації, до мене звертаються жителі міста з проханням ворушити цю тему...

Хочу подякувати юристам "Платформи прав людини" за підтримку. Завдяки цьому проєкту я і дізналась про те, що тут такі професіонали, які допомагають журналістам».

► ЗОРЯНА БОДЯЛОВА (ШАЙНЮК)

«Школа громадянської журналістики - це була реальна можливість прокачати себе, також отримати консультації фахівців. Після цього взяв собі багато корисного. Загалом, мова і про побудову статті, її структуру, і про створення інформаційних запитів. Важливо, що все не обірвалося після завершення тренінгів та проєкту. І надалі маю шанс консультуватися у фахівців, зокрема, щодо надсилання інформзапитів».

► НАЗАРІЙ ВІВЧАРІК

«Можу сказати наступне.

Наступ проєктів з будівництва вітряків у високогір'ї українських Карпат продовжується.

У реалізації задумів зацікавлені люди з ОП, тому усі порушення природоохоронного законодавства, заяви і звернення громадян щодо них ігноруються правоохоронними і контролюючими органами. Кожен окремий етап будівництва вітроустановок супроводжується або початком робіт до проходження відповідних процедур (як от отримання дозволів на рубки чи висновку з ОВД), або йде у розріз з отриманими документами (наприклад, те, що відбувається по факту, не відповідає заявленому у ОВД).

У той же час один із головних бенефіціарів будівництва цих вітропарків, яке відбувається з порушеннями, тиском і "ламанням через коліно" усього й усіх, хто проти, що зробило ці проєкти дуже токсичними серед мешканців Закарпаття, - нардеп Максим Єфімов - склав повноваження.

Це розслідування, фактично, стало початком кампанії за збереження високогір'я українських Карпат від забудови вітропарками, мета якої - змусити інвестора і владу шукати альтернативні місця для розвитку вітроенергетики, які б не несли ризиків і загроз для цінних гірських екосистем. Зараз ця кампанія, до якої долучились природоохоронні та кліматичні організації, науковці та журналісти, тисячі українців (через підписання звернення, поширення та коментування у соцмережах, участь у громадських слуханнях), у самому розпалі.

Тому однозначно добре, що вийшов якісний, ґрунтовний і актуальний матеріал.

Дякую за можливість».

► **ОЛЕНА МУДРА**



«Важливість проєкту неможливо недооцінити, особливо під час дії обмежень права на свободу вираження поглядів в умовах воєнного стану.

В цих умовах здатність здійснювати громадський контроль та впливати на прийняття рішень доволі лімітована. Особливо гостро ця проблема виникає на локальному, регіональному рівні, яким рідко цікавляться медіа та активісти загальнодержавного рівня. На практиці відсутність сильного громадянського суспільства та журналістики на місцях призводить до збільшення корупції та інших зловживань.

Головна цінність проєкту - це знання та практичний досвід щодо того, як ефективно користуватися інструментом доступу до публічної інформації, та як здобувати потрібну інформацію, незважаючи на відмови посадовців. Таким чином, успішно поєднавши юридичний та редакторський досвід менторів та слухачів, нам вдалося напрацювати якісні розслідування регіонального рівня.

Ось декілька порад активним громадянам та журналістам, які прагнуть висвітлювати правду та розпочинати дискусію з важливих для населення питань:

- об'єднуватися з однодумцями, працювати командно, щоб не боятися порушувати гострі питання місцевого рівня;
- перед направленням інформаційних запитів до органів влади перевіряти, чи не оприлюднено інформацію в будь-яких офіційних джерелах. Робити її скріншоти, роздруківки тощо;
- пам'ятати: порушення дискусії з гострих питань місцевого значення вимагає в процесі підготовки матеріалу тиші та винахідливості;
- чітко та виважено підходити до формування власних інформаційних запитів, бажано без зазначення статусу журналіста, щоб в разі чого мати можливість оскарження до Омбудсмена».

► **ОЛЕКСІЙ КАБАНОВ**, юрист, експерт в сфері забезпечення та реалізації інформаційних прав

«Редакторська робота з громадянськими журналістами, особливо коли йдеться про жанр розслідувань - це завжди виклик.

З одного боку, громадянські журналісти - дуже мотивовані, пропонують теми, які їм небайдужі і готові докладати зусиль, щоб докопатися до суті.

З іншого боку, багато з них зовсім не мають журналістського досвіду. Ми разом намагалися працювати дотримуючись журналістських стандартів, планували, збирали інформацію і вибудовували матеріали за законами сторітелінгу. Надзвичайно важливою був юридичний супровід у поєднанні з редакторською підтримкою.

Я вірю, що після реалізації цього проєкту кожен з учасників зміг відчутти, що таке робота журналіста-розслідувача і, працюючи над іншими темами, знатиме, з чого почати, як рухатися далі».

► **ІННА ГАДЗИНСЬКА**, редакторка, журналістка, медіа-тренерка

